

50/
14/23/
27/6

VEILIG AAN HET WERK

Tips om een veiligheidsbeleid op te zetten
in slachterijen en vleesverwerkende bedrijven



SAMEN

OP WEG NAAR BETER

WERK

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden



NIA007229X

Inhoudsopgave



Inleiding	3
1. De Arbowet en veiligheid	4
1.1 De Arbowet en onveilig werk voorkomen	4
1.2 Risico's in slachterijen en vleesverwerkende bedrijven	4
2. Een stapsgewijze aanpak	6
2.1 Veiligheidsbeleid: stap voor stap	6
2.2 Risico's en oplossingen	11
3. Inventarisatielijst	18
De Arbowet en Arbeidsomstandighedenbeleid: een paar hoofdlijnen	26
Literatuurlijst	31
Relevante adressen	32

Nederlands Instituut voor
Arbeidsomstandigheden NIA
bibliotheek-documentatie-informatie
De Boelelaan 30, Amsterdam-Buitenveldert

ISN-nr.
plaats
datum

14.996
50-276

20 APR. 1993

Colofon

Deze brochure wordt uitgegeven door het Gezamenlijk Uitvoeringsorgaan (GUO), in samenwerking met het Produktschap Vee en Vlees (PVV) en is geschreven door L. Hoogendijk van het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA.

Foto's: Eveline Renaud, Amsterdam





U werkt als hoofd van een afdeling in een slachterij of vleesverwerkend bedrijf. U bent mede verantwoordelijk voor de veiligheid van de mensen op uw afdeling. Helaas brengt het werk risico's met zich mee. Misschien meer risico's dan u op het eerste gezicht denkt.

Elke dag is zo'n 8% van alle mensen ziek die in deze bedrijfstak werken. Dat kan bijvoorbeeld door een ongeluk, een verkoudheid of een pijnlijke rug. Vaak ligt de oorzaak in het werk. De arbeidsomstandigheden laten soms te wensen over: de werkplek kan met alle machines en messen behoorlijk gevaarlijk zijn. Maar ook de koelruimtes, de magazijnen, het zware sjouw- en tilwerk en lawaai kunnen nare gevolgen hebben voor de gezondheid.

Een te hoog ziekteverzuim is nadelig. Voor het bedrijf omdat een zieke medewerker veel geld kost, de produktie lijdt eronder en u moet met minder mensen hetzelfde werk doen. Voor de medewerker is een ziekbed ook vervelend, zeker wanneer dit het gevolg is van een pijnlijk ongeval.

Zorgen voor goede arbeidsomstandigheden is dus nodig, en ook mogelijk. Het Gezamenlijk Uitvoeringsorgaan (GUO) en het Produktschap Vee en Vlees (PVV), waarin vakbonden en werkgeversorganisaties zijn vertegenwoordigd, hebben hun krachten gebundeld en voeren campagne voor betere arbeidsomstandigheden in de industriële vleesbedrijven en de slagersbedrijven. Onderdeel van hun campagne – met de titel: "Samen op weg naar beter werk" – is ook voorlichting over veilig werken in slachterijen en vleesverwerkende bedrijven.

In deze brochure wordt stilgestaan bij de vraag hoe u kunt zorgen voor veilige arbeidsomstandigheden. We beginnen met de Arbeidsomstandighedenwet: het wettelijke kader om het werk veiliger, gezonder en prettiger te maken. Een rondgang door het bedrijf met een inventarisatielijst leert u al veel over de gevaarlijke kanten van het werk. Er zijn risico's die zo gewoon lijken dat niemand ze meer ziet. De belangrijkste risico's worden onder de loep genomen. Daarnaast is er een handleiding om stap voor stap onveilige werksituaties op te sporen en staan er praktische tips voor oplossingen. Vaak zijn kleine aanpassingen al voldoende, maar in sommige gevallen zijn de risico's niet zo maar weg te nemen. Wat kunt u dan doen?

Zorgen voor veilige arbeidsomstandigheden is niet een kwestie van 'even doen'. Iedereen in het bedrijf moet er achter staan. Aan de andere kant zorgen veilige arbeidsomstandigheden voor meer werkplezier omdat het werk veiliger en gezonder is. Die winst is veel waard. Met de tips uit deze brochure kunt u een stap in de goede richting zetten.

1. De Arbowet en veiligheid

Als de veiligheid in uw bedrijf wordt aangepakt, is de Arbeidsomstandighedenwet – kortweg: de Arbowet – een belangrijk hulpmiddel. In de Arbowet staan drie begrippen centraal: veiligheid, gezondheid en welzijn. De werkgever is verantwoordelijk voor veilige werkomstandigheden. De werkgever delegeert veel van deze taken aan leidinggevenden. De Arbowet 'wil' dat de werkgever en de werknemers samenwerken om de arbeidsomstandigheden zo optimaal mogelijk te maken. Een veilige werkplek hoort daarbij. De Arbowet geeft alleen in grote lijnen aan hoe de veiligheid moet worden verbeterd. Voor de meer gedetailleerde invulling bent u aangewezen op het Veiligheidsbesluit Fabrieken en Werkplaatsen (VBF). In de map 'Arbo-zorg in de vleessector' vindt u meer algemene informatie over de Arbowet en het VBF. Deze map is uitgegeven door PVV en GUO en is dan ook te bestellen bij het PVV en GUO.

1.1 De Arbowet en onveilig werk voorkomen

In de Arbowet staat dat de veiligheid van de werknemer bevorderd moet worden. Dit betekent dat een onveilige werksituatie eigenlijk niet mag bestaan. Door een andere produktiemethode (bijvoorbeeld een robot die het gevaarlijke werk overneemt) kan het veiligheidsprobleem bij de bron worden aangepakt. In veel gevallen is echter de menselijke inbreng onmisbaar en moeten we zoeken naar andere oplossingen. Dat kan door het gevaar af te schermen van de mens. Denk bijvoorbeeld maar aan het afschermen van de lintzaag zodat de kans op contact tussen de zaag en de vingers gering is. Maar soms is ook zo'n oplossing niet mogelijk of biedt die onvoldoende garanties voor de veiligheid. Dan zijn persoonlijke beschermingsmiddelen nodig. Een voorbeeld. De messen waarmee uw medewerkers werken kunnen niet worden afgeschermd en ze zijn behoorlijk gevaarlijk. Door het dragen van handschoenen en een schort beschermt iemand zich tegen het uitschietende mes.

Deze aanpak – eerst proberen de risico's weg te nemen, daarna de risico's af te schermen en tot slot de mens te beschermen – helpt om de veiligheid in uw bedrijf te verbeteren. In het volgende hoofdstuk, wanneer stapsgewijs de risico's in uw bedrijf worden besproken, kunt u deze methode als leidraad hanteren. Met deze methode komt u tot een goed veiligheidsbeleid.

1.2 Risico's in slachterijen en vleesverwerkende bedrijven

De risico's om een ongeval te krijgen zijn behoorlijk groot. Enkele cijfers over ongevallen. Tijdens het uitsnijden, het uitbenen en de vleeswarenbereiding vindt 79% van de ongevallen plaats; ruim 12% van de ongevallen gebeurt tijdens de pauze



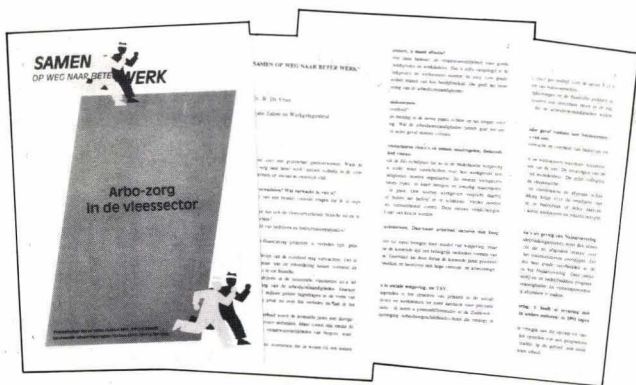
of van en naar de werkplek gaan en 7% van de ongevallen komt voor bij het schoonmaken en onderhoud. Veel van deze ongevallen zijn zo ernstig dat meer dan 20 dagen ziekteverzuim het gevolg is.

In het productieproces zijn de belangrijkste risico's:

- het transport van het vlees van de ene verwerkingsruimte naar de andere;
- de inrichting van de diverse verwerkingsruimtes;
- het gebruik van gevaarlijke apparatuur en gereedschappen of werktuigen.

Risico's ontstaan vaak ook door onveilig of ongezond werkgedrag. Daarnaast veroorzaken lawaai, kou en lichamelijke overbelasting veel hinder. Zij dragen in hoge mate bij tot onveilige arbeidsomstandigheden. Een paar voorbeelden. In sommige bedrijven produceren de machines zoveel lawaai dat de concentratie eronder lijdt. Mensen verstaan elkaar niet meer, dus ook niet als er een waarschuwing wordt gegeven. Het transport van vlees wordt deels handmatig en deels met karren gedaan. Deze moeten worden getrokken of geduwd. Het tillen en sijnouwen van grote hoeveelheden vlees is een aanslag voor de rug. In veel verwerkingsruimtes is de temperatuur laag: zo'n 12 graden. Werken in een koude omgeving belast de spieren extra.

Door lawaai, kou en zwaar werk loopt uw medewerker dus meer risico op een ongeluk. Ongevallen ontstaan vaak door een combinatie van onveilig werk en deze factoren. In deze brochure staan we niet uitgebreid stil bij kou, lawaai en lichamelijke overbelasting. Hierover kunt u meer informatie vinden in de map 'Arbo-zorg in de vleessector'.



2. Een stapsgewijze aanpak

De uitgebreide wetgeving stelt hoge eisen aan het veiligheidsbeleid. Het is onder andere aan u om ervoor te zorgen dat de veiligheid in het bedrijf zo optimaal mogelijk is. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan: het werk moet nu eenmaal worden gedaan en sommige risico's zijn niet te vermijden. Is dat zo? In dit hoofdstuk staan we stil bij de vraag welke risico's er zijn en hoe u ze kunt verminderen.

2.1 Veiligheidsbeleid: stap voor stap

Sommige risico's vallen bijna niet meer op omdat zij dagelijkse praktijk zijn, totdat er een ongeluk gebeurt. Met behulp van inventarisatielijst (zie hoofdstuk 3) kunt u de risico's opsporen. Nadat de risico's zijn geïnventariseerd, komen de oplossingen aan de beurt. Stap voor stap naar meer veiligheid kan via een stappenplan. Dit plan kent de volgende stappen:

1. risico's inventariseren;
2. prioriteiten stellen;
3. oplossingen bedenken;
4. verbeteringen uitvoeren en evalueren.

Met deze stappen komt u 'vanzelf' tot een goed veiligheidsbeleid. Hieronder werken we de verschillende stappen uit. Voordat de risico's stapsgewijs worden aangepakt, moet de werkgever een arbo-coördinator aanwijzen. Deze krijgt de verantwoordelijkheid om de organisatie van het veiligheidsbeleid op zich te nemen. De arbo-coördinator moet vooraf weten welke taken en bevoegdheden hij heeft. En tot slot, het arbo-coördinatorschap is niet geheim. Iedereen in het bedrijf moeten weten bij wie hij terecht kan met vragen.

Risico's inventariseren

Elke medewerker in het bedrijf kan aangeven welke problemen zijn werkplek oplevert. Twee voorbeelden. Alle uitbeners werken aan werkbladen die niet in hoogte verstelbaar zijn. Onderling verschillen deze mensen in lengte en lichaamsbouw. De ene uitbener zal voorovergebogen staan, terwijl de andere boven zijn macht moet werken. Dit is heel vermoeiend voor het lichaam. In de slachterij wordt met de automatische halveerder het karkas verdeeld. Op de draaimessen zit geen beschermkap. Het lukt niet om de beschermkap zo te installeren dat het karkas niet scheef trekt. Het ontbreken van de beschermkap is gevaarlijk en dat weet iedereen die met deze machines werkt.



Zo zijn er tal van risico's op te noemen. Door met elkaar te praten, komt u meer te weten over de risico's van de machines en gereedschappen. U kunt bijvoorbeeld tijdens het werkoverleg de risico's met uw medewerkers bespreken. Bovendien stimuleert zo'n vragenrondje de betrokkenheid van alle medewerkers in het bedrijf.

Wanneer u de risico's inventariseert, is het belangrijk ook de ondernemingsraad hierbij te betrekken. Deze vertegenwoordigt immers de medewerkers en heeft meer bevoegdheden om in overleg te treden met de werkgever (dan de medewerkers). Denk maar aan het recht op informatie en overleg met de werkgever en deskundige diensten. Het opzetten van arbo-beleid heeft de instemming nodig van de ondernemingsraad. Een ondernemingsraad is op grond van deze wettelijke bepalingen een belangrijke partner. Hij kan bijvoorbeeld helpen bij het stellen van prioriteiten.

Een gang door het bedrijf met een inventarisatielijst laat goed zien waar de gevaren schuilen. In deze inventarisatielijst vindt u vragen over allerlei facetten van het bedrijf, bijvoorbeeld over onderhoud van machines, persoonlijke beschermingsmiddelen, apparatuur en werkplekinrichting. Het is wel verstandig om u te laten adviseren door een deskundige dienst, het GUO en het PVV kunnen u daarbij helpen.

Prioriteiten stellen

Met behulp van de inventarisatielijst kunt u zien waar de veiligheid in het bedrijf te wensen overlaat. De informatie uit de inventarisatielijst kunt u onderverdelen naar:

- risico's door apparatuur;
- risico's door werkplekinrichting;
- risico's door werkwijze (denk maar aan transport).

Mogelijk ontstaan veiligheidsrisico's door een combinatie van factoren. Als een medewerker bijvoorbeeld op een gladde vloer staat, is de kans op een ongeluk met een niet goed beveiligde injectiemachine groter: de houvast ontbreekt.

Op basis van de informatie uit de inventarisatie kunt u nagaan wat de oorzaken van de problemen zijn. Vervolgens gaat u prioriteiten stellen: welke problemen moeten het eerst worden aangepakt. Uw keuze hangt onder andere af van de volgende criteria:

- de ernst van het probleem;
- voor hoeveel medewerkers geldt het probleem;
- de gevolgen voor het werk;
- de kosten van de verbeteringen.

Uit de inventarisatie blijkt bijvoorbeeld dat veel struikelpartijen gebeuren omdat de apparatuur niet goed staat opgesteld. Het probleem is opgelost als de apparatuur goed wordt opgesteld en de werkplek wordt afgeschermd. Maar blijkt dat de wasmachines in de verwerkingsruimte veel lawaai produceren, dan is de oplossing moeilijker te realiseren. Een nieuwe, geluidsarme wasmachine is kostbaar. Wel kan het geluidsniveau door scheidingswanden worden verminderd. Voor de mensen die er werken, zijn er gehoorbeschermers als het lawaainiveau niet voldoende kan worden teruggebracht.

Overleg is belangrijk tussen de werkgever, de ondernemingsraad en medewerkers om te zien welke problemen de hoogste prioriteit hebben, en in ieder geval moeten worden opgelost. Doe dat aan de hand van de bovengenoemde criteria. Voor de problemen met een lagere prioriteit kunt u ook samen vaststellen welke tijdelijke oplossingen er zijn en wanneer het probleem definitief wordt verholpen. Bijvoorbeeld in de komende jaren als de aanschaf van nieuwe machines is gepland.

Oplossingen bedenken

De veiligheidsrisico's staan nu in volgorde op een rij: de belangrijkste



veiligheidsproblemen bovenaan. U gaat naar oplossingen zoeken. Maar welke is het meeste geschikt? U doet dat stapsgewijs (zie ook paragraaf 1.1):

- eerst zoekt u naar mogelijkheden om het probleem 'helemaal' op te lossen (bijvoorbeeld door het aanleggen van een anti-slipvloer en door het regelmatig reinigen van de vloer zodat gladheid wordt voorkomen);
- is dat niet mogelijk, dan kijkt u hoe u de risico's zoveel mogelijk kunt beperken (bijvoorbeeld door het gebruik van anti-slipmatten);
- en tot slot moet de mens worden beschermd als er toch nog risico's voor de veiligheid overblijven (bijvoorbeeld door het dragen van schoenen met anti-slipzolen).

Uiteraard hoeft u niet alleen te beslissen welke problemen het eerste opgelost moeten worden. U kunt overleggen met de medewerkers welke problemen zij het eerste aangepakt willen hebben.

In de praktijk gebeurt het wel eens dat de medewerkers in het begin worden betrokken bij het arbo-beleid, maar op het moment dat de uitvoering start niets meer horen van alle activiteiten. Het is belangrijk dat u goede voorlichting geeft over de verschillende oplossingen en vertelt wat er gaat gebeuren.

Het is niet eenvoudig om een goed veiligheidsbeleid op te zetten, het is immers niet uw dagelijkse werk. Daarom zijn er deskundigen die kunnen helpen. Via het GUO en PVV kunt u ondersteuning krijgen bij het zoeken naar deskundigen.

Verbeteringen uitvoeren en evalueren

Nadat u heeft bepaald welke oplossingen eerst aan de beurt komen, kunt u beginnen met de uitvoering. Dit zet u in een plan van aanpak. Hierin staat schematisch:

- welke problemen als eerste worden aangepakt en welke daarna;
- voor welke oplossingen is gekozen;
- wat de gevolgen zijn voor de medewerkers;
- wat de kosten zijn en hoelang het gaat duren;
- wie welke taken op zich neemt.

Kortom, de theorie uit stap 1, 2 en 3 wordt omgezet in de praktijk. Een al te enthousiaste aanpak leidt nog wel eens tot teleurstellingen. Zorg ervoor dat de verbeteringen uit te voeren zijn en dat iedereen op een positieve manier de resultaten merkt. Een voorbeeld. Iedereen 'behangen' met beschermende schorten en handschoenen zonder dat u iets doet aan de gevaren van de machines, is frustrerend. Na een paar maanden hangt iedereen de schorten en handschoenen aan de kapstok en 'sterft uw veiligheidsbeleid een trieste dood'.



Bij elke verandering moet goede voorlichting en instructie worden geven. De voorlichting en instructie moeten ingaan op het gebruik en de gevaren van de nieuwe machines en werkmethoden. Deze verplichting is zelfs vastgelegd in de Arbowet. Bij deze voorlichting hoort ook informatie over de jaarlijks uit te voeren risico-inventarisatie en -evaluatie (een nieuwe eis, zie de bijlage over de Arbowet en Arbeidsomstandighedenbeleid).

Uiteraard is het noodzakelijk om na uw noeste arbeid de verbeteringen te evalueren, bijvoorbeeld na één jaar. U bekijkt of de verbeteringen het gewenste resultaat hebben. Een goede graadmeter is de registratie van ongevallen. Laat die een daling zien, dan kunt u van een succes spreken. Een vragenrondje tijdens het werkoverleg en een gesprek met de ondernemingsraad leert u ook veel over het nut van de verbeteringen. Uit de evaluatie kan blijken dat sommige verbeteringen niet het gewenste effect hebben en moet u nieuwe oplossingen bedenken. De evaluatie is het uitgangspunt voor een nieuw plan van aanpak voor het komende jaar. De activiteiten en de evaluatie komen terug in het arbo-jaarplan en -jaarverslag. Op deze manier is veiligheidszorg een jaarlijks terugkerend onderdeel van de gewone beleidsvoering.



2.2 Risico's en oplossingen

Op basis van de inventarisatielijst heeft u een goed overzicht van de belangrijkste risico's. Hieronder geven we een overzicht van de belangrijkste gevaren in slachterijen en vleesverwerkende bedrijven. Tevens geven we verschillende oplossingen. Het is niet mogelijk om in deze brochure precies aan te geven welke verbeteringen in uw bedrijf nodig zijn. Die informatie komt uit de inventarisatie. Om een goede keuze te maken in de mogelijke verbeteringen kunt de hulp van een deskundige inroepen, zoals de ergonoom en de bedrijfsarts.

Vleesverwerkende bedrijven

1. Het transport van vlees

Het transport van vlees van en naar de verwerkingsruimtes, koelingen en magazijnen kent de volgende risico's:

- gladde vloeren;
- obstakels (kabels, drempels, deuren en dergelijke)
- nauwe doorgangen.

Het transport gaat meestal met karren die worden getrokken of geduwd. Dit is een voor het lichaam belastende bezigheid, zeker wanneer de route hindernissen kent. Om de risico's bij het transport te verminderen is een aantal maatregelen nodig.

Om het zware sjouwwerk te verminderen, kunt u hydraulische karren of gemotoriseerde wagens gebruiken. Daarnaast is taakafwisseling belangrijk.

Drempels moeten worden verwijderd op de routes voor de karren.

Automatische tochtdeuren voorkomen dat iemand met een volle kar ook nog moet duwen of trekken.

Hoogteverschillen in de werkruimtes zijn altijd gevaarlijk. Een kleine helling (om een of twee treden te overbruggen) kan veiliger als er goede leuningen zijn en de vloer anti-slip is. Beter is het om bij een helling een lift te monteren waarop de karren worden geplaatst.

Een nauwe doorgang verhoogt de kans op botsingen. In een ruimte waar mensen met gevaarlijke machines werken moet er sprake zijn van zo min mogelijk transport. Bij een verbouwing kunnen bredere gangpaden worden aangelegd.

Veel ongevallen ontstaan door uitglijden. Gladde vloeren en verkeerd schoeisel zijn de hoofdschuldigen. De vloer is gevaarlijk als hij nat wordt en het vuil niet weg kan. Een anti-slipvloer moet door de hele ruimte liggen: verschillende vloersoorten naast elkaar verhoogt de kans op struikelen en uitglijden. Is er geen anti-slipvloer, dan zijn anti-slipmatten op elke werkplek nodig. Vochtigheid op de vloer voorkomt u deels door goede vloerventilatie. Het is sowieso verstandig om de werkruimte zo droog mogelijk te houden. Hoge vochtigheid en kou werken aandoeningen aan de luchtwegen in de hand. Iedereen moet schoenen dragen met anti-slipzolen. Uiteraard moet de vloer onbeschadigd zijn en regelmatig worden schoongemaakt. De paden en gangen waar vlees en vet valt, verdienen elke pauze een schoonmaakbeurt. Het is handig als de afvoerput een iets verlaagd rooster heeft, dat net zo breed is als de trekker.

2. De werkplekinrichting

De inrichting van de werkplek is zeer belangrijk voor het verbeteren van de veiligheid. Voor een goede werkplekinrichting in uw bedrijf zijn een paar richtlijnen te geven:

- in hoogte verstelbare werktafels;
- voldoende ruimte voor benen en voeten onder de werktafels;
- voldoende ruimte tussen de werkplekken;
- geen obstakels (denk maar aan kisten, elektriciteitsdraden, en dergelijke);
- goede toegangs- en vluchtwegen;
- voldoende daglicht en kunstmatig licht;
- geen kou, tocht en lawaai.

Een werkplek moet zijn aangepast aan de mens. Verschillen in lengte en lichaamsbouw mogen er niet toe leiden dat de ene mens voorovergebogen het werk doet terwijl de ander boven z'n macht werkt. Dit kan met in hoogte verstelbare werktafels (bij een vaste werktafel: 75 cm). Vooral schouders, rug en nek hebben last van een verkeerde werkhoogte. Bovendien is een verkeerde werkhoogte vermoeiend, waardoor de kans op ongelukken toeneemt. Een te kleine werkplek is belastend voor het lichaam: het 'verplicht' tot een slechte werkhouding. Voor middelzwaar werk geldt minimaal 15 m³ en optimaal is 23 m³ per persoon.

De hele dag staand werken, is vermoeiend. Staan belast de benen en de rug (spataders en een pijnlijke rug, om twee bekende kwalen te noemen). Een sta-steun is een goede oplossing om de belasting voor het lichaam te verminderen. Een sta-steun is een soort schuin naar achteren hellende barkruk waar uw medewerkers tegenaan leunen, half zittend, half staand. Bij staand werk moeten de benen en de



voeten voldoende ruimte hebben. Dat wil zeggen dat de vrije ruimte voor de knieën tenminste 10 cm en voor de voeten 25 cm is.

Bij gebruik van een sta-steun is daarvoor 24 cm, respectievelijk 42 cm nodig. Sommige veiligheidsrisico's springen minder in het oog. Omdat in de verwerkingsruimtes veel met elektrische apparaten gewerkt wordt, liggen er veel kabels. Deze moeten goed zijn weggewerkt om struikelen te voorkomen, maar ook om storingen te vermijden door vocht. Stopcontacten en stekkers dienen te voldoen aan speciale eisen om vocht geen kans te geven.

De bakken waarin het vlees wordt aan- en afgevoerd, mogen niet in de gangpaden staan. De kans op struikelen en stoten is te groot. De kisten staan onder de werktafel of in speciale stellages. Denk hierbij wel aan de been- en votruimte.

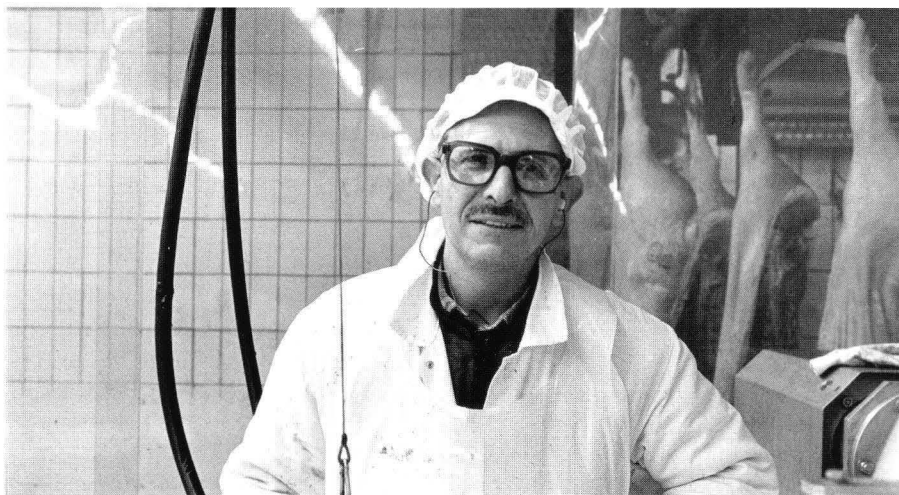
Smalle paden en doorgangen zijn gevaarlijk. Men stoot makkelijker tegen een collega op: een ongeluk is zo gebeurd. De medewerker moet minimaal één meter vrije ruimte achter zich hebben. Uiteraard is de doorgang naar deuren en vluchtwegen (altijd met borden aangeven) vrij en ruim.

Op werkplekken waar snij- en hakwerk verricht wordt, is voldoende licht een vereiste. Daglicht is nodig maar onvoldoende. Boven de werkplek is minimaal 500 lux licht en in de ruimte tussen de werkplekken minimaal 250 lux.

Kou, tocht en lawaai zijn vaak voorkomende boosdoeners. Zeker in opslagruimtes en produktieruimtes lijken zij niet 'weg te branden'. Door klimaatbeheersing of beschermende kleding is kou tegen te gaan. Als in de verwerkingsruimte de temperatuur lager ligt dan 12 graden, is het dragen van bodywarmers aan te raden. Tocht kan worden voorkomen door tochtdeuren te plaatsen. Tegen lawaai wordt bescherming gevonden met geluidsarme machines, omkasting of afscherming en door gehoorbeschermers.

3. De apparatuur

Op grote schaal worden machines gebruikt om het vlees te be- en verwerken, zoals bijvoorbeeld de cutter, de afzwoerdmachine en de verpakkingsmachine. Deze machines zijn soms voorzien van messen en andere draaiende onderdelen. Helaas ontbreekt het nog wel eens aan goede beschermkappen die de handen beschermen bij het toe- en afvoeren van het vlees.



Veilig werken met deze apparatuur vereist dat:

- de machine van een beschermkap, die niet kan worden verwijderd, is voorzien;
- de machine een goed bereikbare noodstop heeft;
- een bedieningsinstructie aanwezig is (indien nodig, in verschillende talen);
- de bedieningsknoppen op een veilige plaats zitten;
- de machine zonodig op een in hoogte verstelbaar werkblad staat;
- het werkblad voldoende ruimte biedt voor het te verwerken vlees (links of rechts van de machine);
- het preventief onderhoud van de machine en de messen wordt gedaan;
- geen elektriciteitskabels en andere obstakels in de buurt van de machine zitten (in een straal van de machine van minimaal 50 cm);
- er voldoende ruimte is voor de bediener (minimaal één meter);
- minimaal 500 lux licht boven de werkplek;
- persoonlijke beschermingsmiddelen worden gedragen. Denk maar aan handschoenen, pols- en armbeschermers en veiligheidslaarzen (welke middelen is afhankelijk van het werk en de machine). Persoonlijke beschermingsmiddelen moeten door de werkgever verstrekt en regelmatig (altijd bij beschadiging) worden vernieuwd.

Uiteraard is goede voorlichting en instructie over het gebruik en de gevaren van de machines verplicht. Dit moet regelmatig worden herhaald.

In elke verwerkingsruimte is een EHBO-uitrusting en per ploeg heeft iemand een EHBO-diploma.



Mensen die met gevaarlijke machines werken, moeten regelmatig pauzeren. Stelregel: om de 30 minuten 5 minuten ander werk doen. Tijdens de koffiepauze gaat het niet alleen om de kop koffie en de boterham, maar ook om rust voor het lichaam. Het lichaam kan zich even ontspannen na het zware en inspannende werk. Helaas moet dat soms in een achteraf-ruimte, zonder daglicht en zonder goede sanitaire voorzieningen. Het is heel belangrijk dat iedereen zich kan wassen voor de pauze. In het Veiligheidsbesluit Fabrieken en Werkplaatsen staat aan welke eisen deze ruimte minimaal moet voldoen.

Slachterijen

De mensen in de slachterij komen grotendeels dezelfde gevaren tegen als de mensen in de vleesverwerkende bedrijven. In de slachterij wordt veelvuldig van messen gebruik gemaakt. Dit levert veel risico's op. Bijvoorbeeld op de krabtafel waar de varkens worden omgedraaid. Hierdoor moet de werknemer iedere keer het mes neerleggen en oppakken voor het insnijden van de pees. Uit onderzoek blijkt dat slechts 25% van de mensen die bij het afsnijden met messen werkt, beschermende handschoenen draagt. De overige 75% speelt een gevaarlijk spel. Door de grote kracht die de medewerker nodig heeft om te snijden of het vlees te draaien, kan hij uit balans raken en dus uitschieten met het mes.

Werken met messen vraagt om discipline bij het gebruik, het onderhoud en de opslag. Ongelukken zijn vaak het gevolg van verkeerd gebruik, slecht onderhoud, stoten en vallen. Veilig werken met messen kan als u denkt aan de volgende voorzorgsmaatregelen.

Het snijvlak van een mes mag nooit smaller dan 8 mm worden. Een mes moet zo ontworpen zijn dat het met de scherpe zijde naar beneden kan worden gelegd en dan blijft liggen. Om te voorkomen dat de hand wegglijdt, moet het handvat een verbreding hebben bij de overgang naar de snijzijde.

Op iedere plek moet de mogelijkheid bestaan om de messen op te bergen. Dit kan met een messenblok of een schede. Het lijkt overbodig om te zeggen dat rondlopen en rennen met messen gevaarlijk is, toch gebeuren hierdoor ongelukken. Bij iedere verwonding is EHBO nodig.

Voor de werkplek gelden de volgende regels:

- achter de werkplek moet minimaal 80 cm vrije ruimte zijn;
- de verlichting bedraagt minimaal 250 lux.
- de reikwijdte met mes in een van beide handen is kleiner dan 60 cm;

-
- de werkruimte is minimaal 65 cm breed en twee keer zo breed als de ruimte die het te bewerken vlees inneemt;
 - de werkhoogte ligt enkele centimeters onder of boven ellebooghoogte (dus instelbaar);
 - er is een aparte (opberg)ruimte voor het te bewerken vlees.

Het dragen van metalen of kunststof handschoenen is verplicht. Wanneer iedereen die met een mes werkt een handschoen draagt, vermindert het aantal snijwonden met 75%. Er zijn diverse soorten handschoenen op de markt, de zogenaamde 'maliënkolder' handschoen met roestvrijstalen ringetjes (verkrijgbaar in twee-, drie- en vijfvingeruitvoering), de gebreide handschoen met kevlar en katoen omwikkeld staaldraad (de dunne versie wordt gebruikt als onderhandschoen) en de gebreide handschoen gemaakt van 100% kevlar met rubberen noppen aan de binnenzijde voor een betere grip. Uit hygiënische of veiligheidsoverwegingen kunnen stoffen handschoenen niet worden gebruikt.

De meeste handschoenen kennen een systeem van uitbreidingen waardoor de pols en onderarm worden beschermd. Het materiaal is hetzelfde als van de handschoen of het bestaat uit een kap van kunststof.

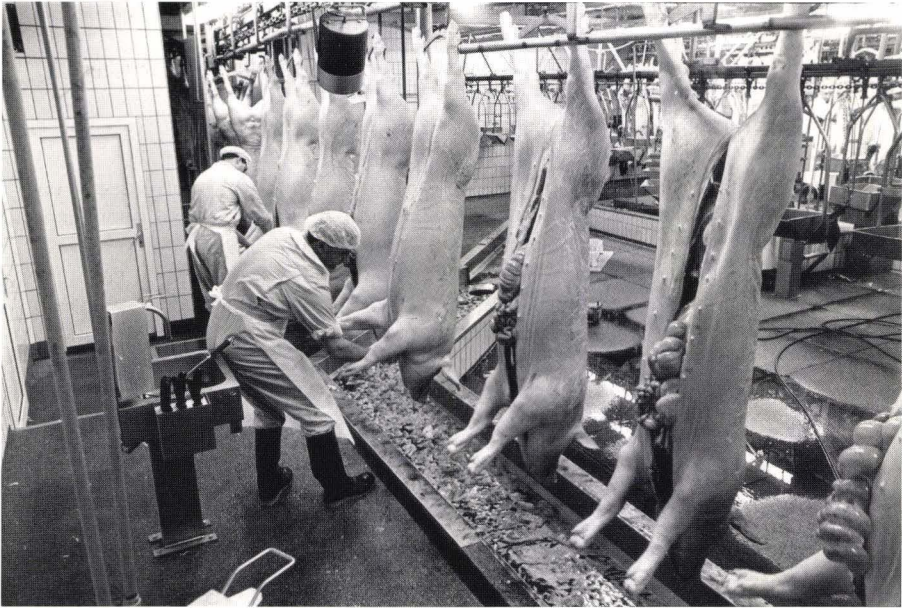
Voor schorten geldt hetzelfde als voor handschoenen: het dragen ervan is verplicht.

De schorten die beschermen tegen steek- en snijwonden bestaan uit stalen ringetjes (maliënkolder) of uit aluminiumplaatjes die met ringetjes aan elkaar zijn verbonden. Schorten die beschermen tegen kou en vocht zijn gemaakt van rubber of kunststof.

Tot slot...

Het opzetten van veiligheidsbeleid is niet een kwestie van 'even doen'. Of het veiligheidsbeleid een succes is of mislukt, hangt vaak af van twee dingen. Op de eerste plaats is het belangrijk dat alle mensen in het bedrijf achter 'veilig werken' staan. Wie het niet serieus neemt en het maar lastig vindt, zal snel z'n gelijk krijgen: het mislukt. Veiligheidsbeleid moet dus iedereen aanspreken. Dat kan door het een vaste plaats te geven, bijvoorbeeld tijdens het werkoverleg.

Ten tweede is veiligheidsbeleid niet eenmalig. Er gaat enige tijd overheen voordat iedereen de voordelen van veiliger werken merkt. Sommige veranderingen verwezenlijkt u niet van de ene op de andere dag. Het aanleggen van een anti-slipvloer is ingrijpend en zal pas bij een verbouwing gebeuren. Maar veel verbeteringen werpen op korte termijn hun vruchten af. Betere verlichting,



afschermkappen op machines, persoonlijke beschermingsmiddelen zijn enkele voorbeelden van 'snelle' en goede verbeteringen. Bij uw keuze staat de stapsgewijze aanpak centraal.

De winst van veiliger werken is duidelijk: minder ongevallen en prettiger werkomstandigheden. Voor u betekent dat minder ziekteverzuim, gemotiveerde collega's en hogere kwaliteit. Voor uw collega's betekent dat prettiger werken omdat hun veiligheid hoog in uw vaandel staat en minder werkdruk omdat meer mensen op het werk zijn.

3. Inventarisatielijst

De inventarisatielijst is onderverdeeld in drie categorieën:

- algemeen;
- afdeling;
- werkplek.

U kunt op de inventarisatielijst aangeven of een werksituatie in orde is met ja. Is dat niet het geval, dan vult u nee in. De vragen die met nee zijn ingevuld, verdienen zeker aandacht. Bij de vragen die met ja zijn beantwoord, kunt u in de ruimte opmerkingen aangeven of hier ook extra aandacht nodig is.

Algemeen	Ja / Nee	Opmerkingen
1a Komt in het overleg op de verschillende niveaus iedere maand veiligheid aan de orde?	☐ ☐	
• directie	☐ ☐	
• staf	☐ ☐	
• leidinggevenden	☐ ☐	
• medewerkers (werkoverleg)	☐ ☐	
b. Staat veiligheid minimaal twee maal per jaar op de agenda van de overlegvergadering tussen OR en directie?	☐ ☐	
c. Zijn m.b.t. veiligheid, taken en bevoegdheden tussen directie, staf, leidinggevenden en medewerkers voldoende geregeld bij:	☐ ☐	
• inkoop	☐ ☐	
• nieuwbouw, veranderingen	☐ ☐	
• toezicht, controles	☐ ☐	
• informatie, voorlichting	☐ ☐	
• ziekte, ongevalsregistratie	☐ ☐	



Algemeen	Ja / Nee	Opmerkingen
d. Zijn er t.a.v. gevaarlijke situaties afspraken gemaakt over:	☐ ☐	_____
• aan wie moet worden gemeld?	☐ ☐	_____
• hoe de afhandeling plaatsvindt?	☐ ☐	_____
e. Zijn er jaarlijkse onderhoudscontracten en periodieke controles voor:	☐ ☐	_____
• machines, hefinstallaties en transportmiddelen?	☐ ☐	_____
• energie, elektriciteit en gas?	☐ ☐	_____
• koel- en ammoniakinstallaties?	☐ ☐	_____
2a. Krijgen de werknemers voorlichting over:	☐ ☐	_____
• de gevaren van het werk?	☐ ☐	_____
• maatregelen die gevaar moeten voorkomen?	☐ ☐	_____
• het gebruik en onderhoud van persoonlijke beschermingsmiddelen?	☐ ☐	_____
• de vluchtmogelijkheden bij calamiteiten?	☐ ☐	_____
b. Wordt er regelmatig volgens planning voorlichting en instructie gegeven aan:	☐ ☐	_____
• nieuwe medewerkers?	☐ ☐	_____
• werknemers die van functie wisselen?	☐ ☐	_____
• jongeren?	☐ ☐	_____
• buitenlandse werknemers?	☐ ☐	_____
• stageaires en vakantiewerkers?	☐ ☐	_____

Algemeen	Ja / Nee	Opmerkingen
c. Zijn er voldoende voorschriften of veiligheidsregels en zijn deze: • duidelijk? • in de taal van de gebruiker?	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	_____ _____ _____
3a Is er een registratie van ziekteverzuim?	☐ ☐	_____
b. Is er een registratie van ongevallen?	☐ ☐	_____
c. Worden de cijfers over ziekteverzuim en ongevallen in het arbo-jaarverslag opgenomen?	☐ ☐	_____
4a Zijn er voldoende EHBO'ers (1 per 25 medewerkers / 1 per ploeg)?	☐ ☐	_____
b. Zijn er voldoende EHBO-middelen en weet iedereen waar ze liggen (1 EHBO-kist per afdeling)?	☐ ☐	_____
5a Weet iedereen welke persoonlijke beschermingsmiddelen hij moet gebruiken en hoe?	☐ ☐	_____
b. Is geregeld wie verantwoordelijk is voor: • aanschaf? • advies en instructie? • opberging en onderhoud? • toezicht op gebruik? • voldoende voorraad?	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	_____ _____ _____ _____ _____
6 Zijn voor calamiteiten de volgende voorzorgsmaatregelen genomen: • voldoende blusmiddelen aanwezig?	☐ ☐ ☐ ☐	_____ _____



Algemeen	Ja / Nee	Opmerkingen
• voldoende (met borden aangegeven) nooduitgangen?	☐ ☐	_____
• waar telefoonnummers van brandweer, politie, arts en EHBO'ers te vinden zijn?	☐ ☐	_____
7a Zijn de trappen en trappenhuizen in het gebouw in orde?	☐ ☐	_____
• 2 leuning(en) aanwezig (bij trappen smaller dan 1,20 m mag 1 leuning) • stoeve treden	☐ ☐	_____
b. Zijn er voldoende toiletten aanwezig (per 15 personen 1 toilet; mannen en vrouwen gescheiden tenzij er in totaal minder dan 10 personen werken).	☐ ☐	_____
c. Is er voldoende wasruimte aanwezig (1 per 10 personen)	☐ ☐	_____
d. Zijn voldoende kleedruimte aanwezig (mannen en vrouwen gescheiden)	☐ ☐	_____
e. Is de kantine voldoende? (min. 1,25 m ³ en 3,5 m ³ per persoon).	☐ ☐	_____
Afdeling		
8 Zijn de looppaden en gangen breed genoeg (bij tweerichtingsverkeer de twee breedste transportmiddelen + 0,90 cm)	☐ ☐	_____

Algemeen	Ja / Nee	Opmerkingen
9 Zijn deuren voldoende doorzichtig? (aankomend transport zien)	☐ ☐	_____
10 Zijn looppaden gescheiden van rijpaden vorkheftrucks e.d?	☐ ☐	_____
11 Is er gevaar voor struikelen of stoten door richels, uitsteeksels, lage doorgangen e.d.?	☐ ☐	_____
12 Kan aan- en afvoer van grondstoffen en materieel veilig plaatsvinden?	☐ ☐	_____
13 Is er voldoende plaats voor opslag bij de werkplek?	☐ ☐	_____
14 Zijn bordessen (en steigers) veilig te gebruiken? • hekken aanwezig? • deugdelijk/stabiel/stroef? • kantplanken/schopranden?	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	_____ _____ _____ _____
15 Zijn vloeropeningen en goten voldoende afgeschermd?	☐ ☐	_____
16 Zijn de werkruimtes ruim genoeg? (minimaal 15 m ³ per persoon)	☐ ☐	_____
17 Is er voldoende kunstlicht op de werkplek? (250-500 lux)	☐ ☐	_____
18 Is de temperatuur in de werkruimte met vleesverwerking tussen 10-12 graden en in de overige ruimtes 18-20 graden?	☐ ☐	_____



Algemeen	Ja / Nee	Opmerkingen
19 Zijn er voorzieningen om tocht tegen te gaan?	☐ ☐	_____
20 Is de alarmbel overal goed te horen?	☐ ☐	_____
21 Zijn de vluchtwegen in orde?	☐ ☐	_____
• goed aangegeven/bereikbaar	☐ ☐	_____
• direct te openen	☐ ☐	_____
Werkplek		
22 Is de algehele onderhoudstoestand van de werkplek in orde? (onderdelen aanwezig, vast, compleet e.d.)	☐ ☐	_____
23 Kan de machine snel en veilig worden aan- en uitgezet? (noodstops)	☐ ☐	_____
24 Zijn alarmsignalen op de apparaten goed hoorbaar?	☐ ☐	_____
25 Zijn op de machines bedieningsvoorschriften en functie-aanduidingen van schakelaars duidelijk aangegeven?	☐ ☐	_____
26 Zijn er goede beveiligingen of afschermingen i.v.m.:	☐ ☐	_____
• hinderlijke, gevaarlijke en uitstekende delen of scherpe kanten	☐ ☐	_____
• spatten of wegspringen van (bot)splinters of andere deeltjes	☐ ☐	_____
• bewegende delen	☐ ☐	_____
• elektrische spanning-voerende delen	☐ ☐	_____

Algemeen	Ja / Nee	Opmerkingen
27 Werken de aanwezige beveiligingen en afschermingen naar behoren?	☐ ☐	_____
28 Zijn er voldoende voorzieningen om te vermijden dat de machine na uitval van spanning of gas weer uit zichzelf in beweging kan komen?	☐ ☐	_____
29 Verkeren snoeren, invoerpunten, aansluitkabels e.d. in deugdelijke staat?	☐ ☐	_____
30 Zijn snoeren, aansluitkabels en leidingen weggewerkt (N.B. geen snoeren in looppaden)?	☐ ☐	_____
31 Is het bedieningsgemak van de machine voldoende?	☐ ☐	_____
32 Zijn de reikafstanden binnen een veilig gebied (60-70 cm voor mannen en 50-60 cm voor vrouwen)?	☐ ☐	_____
33 Is er voldoende ruimte voor benen en voeten? (10 cm voor de benen en 25 cm voor de voeten)	☐ ☐	_____
34 Is op de werkplek het gebruik van een sta-steun mogelijk?	☐ ☐	_____
35 Zijn sta-steunen en stoelen verstelbaar en stabiel?	☐ ☐	_____
36 Voldoen de messen (of andere hulpmiddelen) aan de eisen van goede hanteerbaarheid (bediening)?	☐ ☐	_____



Algemeen	Ja / Nee	Opmerkingen
37 Zijn er voldoende en veilige opbergmogelijkheden voor de messen tijdens en na het werk?	☐ ☐	_____
38 Is onderhoud en slijpen van messen (of ander gereedschap) geregeld?	☐ ☐	_____
39 Zijn er voldoende hulpmiddelen voor tillen en transport (zoals steekwagens, rollenbaan en heftrucks)?	☐ ☐	_____
40 Krijgt iedereen die een machine of installatie gebruikt een werkinstructie met voldoende aandacht voor veiligheidsaspecten?	☐ ☐	_____
• mondeling	☐ ☐	_____
• schriftelijk	☐ ☐	_____
• in eigen taal	☐ ☐	_____
41 Wordt iedereen regelmatig herinnerd aan de veiligheidsinstructies?	☐ ☐	_____
42 Is er voldoende toezicht op veilig werkgedrag?	☐ ☐	_____
• gebruik beveiligingen	☐ ☐	_____
• gebruik hulpmiddelen	☐ ☐	_____
• gebruik persoonlijke beschermingsmiddelen	☐ ☐	_____



een paar hoofdlijnen

Hieronder geven we een paar hoofdlijnen die belangrijk zijn als u de veiligheid in uw bedrijf wilt verbeteren. Let wel: het is geen volledig overzicht van de Arbowet.

Arbeidsomstandighedenbeleid

In de Arbowet staat dat elke werkgever ervoor moet zorgen dat de arbeidsomstandigheden zo goed mogelijk zijn. Zorgen voor veilige, gezonde en prettige arbeidsomstandigheden noemen we ook wel Arbeidsomstandighedenbeleid. Het opzetten van een beleid om de arbeidsomstandigheden te verbeteren, is voor alle bedrijven wettelijk verplicht. Daarnaast moet een bedrijf dat 100 of meer werknemers in dienst heeft, het arbo-beleid jaarlijks concreet maken in een arbo-jaarplan en evalueren in een arbo-jaarverslag.

Overigens moeten bij het voeren van arbo-beleid ook de inleen-krachten worden betrokken. Om het duidelijk te stellen: de werkgever in het bedrijf is voor ieders veiligheid verantwoordelijk, ook al heeft iemand bij andere werkgever een arbeidsovereenkomst.



De werkgever moet in een arbo-beleidsplan aangeven welke maatregelen hij wil nemen om de arbeidsomstandigheden te verbeteren. Dus ook welke maatregelen hij wil nemen om het werk veiliger te maken en om het ziekteverzuim terug te dringen (dit laatste is een nieuwe verplichting). Een beleidsplan geeft een globale visie. Een doelstelling kan bijvoorbeeld zijn: "over vijf jaar moet het ziekteverzuim door ongevallen van 10 tot 5% zijn gedaald". Jaarlijks geeft de werkgever in een arbo-jaarplan aan welke maatregelen hij neemt om dat doel te bereiken. Aan het einde van dat jaar komt in het arbo-jaarverslag te staan of het gelukt is. Dit is de evaluatie van het gevoerde arbo-beleid. Het arbo-jaarverslag is de basis voor het volgende arbo-jaarplan. Op deze manier wordt het Arbeidsomstandighedenbeleid elk jaar concreet gemaakt. Uiteindelijk zal het arbo-beleid vast onderdeel uitmaken van het bedrijfsbeleid.

Het opzetten en uitvoeren van arbo-beleid is een goede manier om systematisch onveilige werksituaties op te sporen en te verminderen. Als u dat doet, nemen de ongevallen en het ziekteverzuim af. Een handig hulpmiddel om arbo-beleid vorm te geven is het stappenplan dat in hoofdstuk 2 is behandeld.

Nieuwe wettelijke eisen uit de Arbowet

Vanaf 1 januari 1993 stelt de Arbowet nog strengere eisen aan de veiligheid en gezondheid van de werknemer. Er komen drie nieuwe plichten bij die voor u belangrijk zijn. We noemen ze kort:

- bijna elke werkgever wordt verplicht om elk jaar alle gevaarlijke werksituaties te inventariseren en te evalueren;
- elke werkgever moet zieke medewerkers beter gaan begeleiden zodat zij sneller terug te kunnen komen;
- De werkgever moet een of meer werknemers aanwijzen voor bedrijfshulpverlening, dat wil zeggen:
 - * het verlenen van eerste hulp bij ongelukken;
 - * het bestrijden van brand en het voorkomen en beperken van ongevallen bij brand;
 - * het in noodsituaties alarmeren en evacueren van alle werknemers en andere personen in het bedrijf;
 - * het onderhouden van verbindingen met diensten of instellingen van buiten het bedrijf (denk maar aan de brandweer).

Ongevallen en ziekteverzuim: wat zegt de wet?

Veiligheid, ongelukken en ziekteverzuim zijn nauw met elkaar verbonden. Wanneer



het met de veiligheid slecht is gesteld, zult u dat merken in een hoog percentage ongevallen en ziekteverzuim. Het ziekteverzuim en de ongevallen zijn een goede graadmeter voor de veiligheid in het bedrijf. Reden om stil te staan bij ongevallen en het daaruit volgende ziekteverzuim.

Volgens de Arbowet moeten ongevallen worden gemeld en geregistreerd. Deze verplichting geldt voor iedereen. Van een ongeval is sprake als er op het werk iets gebeurt waardoor een medewerker ziek wordt, gewond raakt, of gedood wordt. De gebeurtenis moet zo ernstig zijn dat de medewerker niet meer in staat is om te werken. Voor alle duidelijkheid, er is geen sprake van een ongeval als de werknemer op de dag van de gebeurtenis maar tijdelijk het werk onderbreekt.

De werkgever is verplicht melding te maken bij het districtshoofd van de Arbeidsinspectie als:

- er een dodelijk ongeval plaatsvindt;
- een ongeval tot ernstig lichamelijk letsel leidt;
- een gebeurtenis grote materiële schade (f 100.000,- of meer) veroorzaakt, waarbij de veiligheid en gezondheid van de werknemers in gevaar is gebracht;



- situaties gevaar opleveren voor de gezondheid;
- er sprake is van beroepsziekte en vermoede beroepsziekten (deze worden verder niet besproken).

Daarnaast moet de werkgever een registratie bijhouden van deze gebeurtenissen. Het is verstandig om jaarlijks de geregistreerde ongevallen te evalueren. Bent u verplicht een arbo-jaarverslag te maken, dan komen deze cijfers hierin terug. Via het GUO kunt u ondersteuning krijgen bij het gebruik van een registratiesysteem en bij het opzetten van verzuimbegeleiding. Daarvoor heeft het GUO twee verzuimbegeleiders, de heren Van Maren en Veldboer, in dienst, die bereikbaar zijn onder telefoonnummer: 070- 3528437/413



Literatuurlijst



Samen op weg naar beter werk

'Arbo-zorg in de vleessector'

Een campagne voor verbetering van arbeidsomstandigheden in de
(pluimvee)vleessector

De map is verkrijgbaar bij het Produktschap Vee en Vlees (PVV),
tel. (070) 3409 212.

Relevante adressen



Gezamenlijk Uitvoeringsorgaan
Postbus 29715
2502 LS DEN HAAG
Tel. (070) 35 28 476

Produktschap Vee en Vlees
Postbus 5805
2280 HV RIJSWIJK
Tel. (070) 3409 212

Ind.- en Voedingsbond CNV
Postbus 2080
3430 CK NIEUWEGEIN

Voedingsbond FNV
Postbus 9750
3506 GT UTRECHT